

Aurelius Augustinus

# Belijdenissen

[*Confessiones*]

Ingeleid, vertaald en van aantekeningen voorzien  
door Wim Sleddens O.S.A.



# Inhoud

## Inleiding

Augustinus	11
De <i>Belijdenissen</i>	14
Voor wie heeft Augustinus zijn <i>Belijdenissen</i> geschreven?	16
Lezen met het hart: de eerste negen boeken	18
<i>Op zoek naar inzicht</i>	19
<i>Ambrosius</i>	20
<i>Een nieuwe manier van lezen</i>	22
<i>Belijden</i>	23
<i>Genade</i>	24
Moge ik u kennen zoals u mij kent: de laatste vier boeken	26
Vertaling	29
Tot slot	31
Literatuur	31
a. Nederlandse vertalingen van Augustinus' <i>Belijdenissen</i>	31
b. buitenlandse vertalingen van Augustinus' <i>Belijdenissen</i>	32
c. andere Nederlandse vertalingen van Augustinus	32
d. secundaire literatuur	32
Praktische informatie	34
Gebruikte afkortingen	34

## Belijdenissen

Boek 1	39
<i>Inleidend gebed [1-6]</i>	39
<i>Barmhartig welkom [7]</i>	42
<i>Kinderlijke wraak door te huilen [8]</i>	43
<i>Loftprijzing om oorsprong en eerste jaren [9-12]</i>	43
<i>Natuurlijke woordenschat [13]</i>	46
<i>Naar school [14-16]</i>	47

<i>Op de rand van de dood [17-18]</i>	49
<i>Leren onder dwang [19]</i>	50
<i>Naar de middelbare school [20-29]</i>	50
<i>Op de drempel van het leven: gewoon de beste willen zijn [30]</i>	56
<i>Dank voor Gods gaven [31]</i>	57
<b>Boek 2</b>	59
<i>Puberteit: opgaan in het vele [1-4]</i>	59
<i>Terug uit Madaura [5-8]</i>	61
<i>Žin om te stelen, om te genieten van het stelen [9-12]</i>	63
<i>Misleidende imitaties van God [13-15]</i>	66
<i>Diefstal: onderzocht en overdacht [16-18]</i>	68
<b>Boek 3</b>	70
<i>Studeren in Carthago [1-6]</i>	70
<i>Hortensius van Cicero [7-8]</i>	73
<i>Eerste Schriftstudie [9]</i>	74
<i>Honger naar waarheid: kennismaking met manicheeërs [10-11]</i>	75
<i>Vragen over het Oude Testament [12]</i>	77
<i>Andere tijden, andere regels: dezelfde gerechtigheid [13-17]</i>	78
<i>Manicheese opvattingen [18]</i>	82
<i>Verdriet en droom van Monica [19-20]</i>	83
<i>Om raad bij een bisschop [21]</i>	84
<b>Boek 4</b>	86
<i>Op een verkeerd spoor [1]</i>	86
<i>Samenleven met een vrouw [2-3]</i>	87
<i>Op consult bij astrologen [4-6]</i>	88
<i>Vriendschap: zoeter dan alles [7-12]</i>	89
<i>Troost van andere vrienden [13-14]</i>	93
<i>De ziel op zoek [15-19]</i>	94
<i>Schoonheid en harmonie [20-27]</i>	98
<i>Aristoteles' Tien Categorieën [28-29]</i>	102
<i>Begrip en inzicht: gaven van God [30-31]</i>	103

Boek 5	105
<i>Lofprijzing: opstaan uit geestelijke slaap [1-2]</i>	105
<i>Faustus: hooggeleerd in wetenschap en vrije kunsten? [3]</i>	106
<i>Het goede van wetenschap en haar grenzen [4-7]</i>	107
<i>Arrogantie van Mani [8-9]</i>	109
<i>Faustus: een teleurstelling [10-13]</i>	110
<i>Op weg naar Rome [14-17]</i>	113
<i>Vragen aan de manicheërs [18-22]</i>	117
<i>Op weg naar het Milaan van Ambrosius [23-25]</i>	121
Boek 6	124
<i>Monica aan de lippen van Ambrosius [1-2]</i>	124
<i>Augustinus' visie op Ambrosius [3]</i>	126
<i>Nieuwe inzichten groeien [4-8]</i>	127
<i>Het geluk van een arme sloeber [9-10]</i>	131
<i>Alypius en Nebridius [11-17]</i>	132
<i>Nader beraad [18-19]</i>	138
<i>Ruggespraak over het huwelijk [20-26]</i>	140
Boek 7	145
<i>Gods beeld [1-3]</i>	145
<i>De oorzaak van het kwaad [4-7]</i>	147
<i>Afstand van de astrologen [8-12]</i>	151
<i>De boeken van de platonisten vergeleken met die van de bijbel [13-15]</i>	155
<i>Inkeer tot het eigen innerlijk [16-25]</i>	158
<i>Op zoek naar Christus' liefde [26-27]</i>	165
Boek 8	168
<i>Naar Simplicianus [1-2]</i>	168
<i>Simplicianus over Marius Victorinus [3-9]</i>	170
<i>In vuur en vlam [10-13]</i>	175
<i>Ponticianus over Antonius en over kloostergemeenschappen [14-15]</i>	178
<i>Augustinus naakt voor zichzelf [16-18]</i>	180
<i>In de tuin [19]</i>	181
<i>Twee of nog meer willen in jezelf? [20-28]</i>	182
<i>'Neem en lees' [29]</i>	188
<i>Alypius en Monica [30]</i>	189

Boek 9	190
<i>De boeien losgemaakt</i> [1-4]	190
<i>Verecundus' aanbod</i> [5]	192
<i>Nebridius</i> [6]	193
<i>Cassiacum</i> [7]	194
<i>Psalm 4 en de manicheeërs</i> [8-11]	195
<i>Van kiespijn genezen</i> [12]	198
<i>Terug naar Milaan voor het doopsel</i> [13-14]	199
<i>De kerk in Milaan</i> [15-16]	200
<i>Monica</i> [17-22]	201
<i>Visioen in Ostia</i> [23-26]	206
<i>Monica's dood</i> [27-37]	208
Boek 10	215
<i>Geneesheer van het innerlijk</i> [1-7]	215
<i>Wat is God liefhebben?</i> [8-11]	219
<i>Op zoek naar God in het geheugen</i> [12-25]	221
<i>Op zoek naar God voorbij het geheugen?</i> [26-28]	230
<i>Op zoek naar God: uit verlangen naar gelukkig leven?</i> [29-35]	232
<i>Welke plaats voor God in het geheugen?</i> [36-37]	236
<i>In vuur en vlam voor uw vrede</i> [38-40]	237
<i>Drievoudige begeerte: zelfzucht</i> [41-44]	239
<i>Bijbelse woorden als medicijn tegen zelfzucht</i> [45-46]	241
<i>De mond</i> [47]	243
<i>De neus</i> [48]	243
<i>De oren</i> [49-50]	244
<i>De ogen</i> [51-53]	245
<i>Drievoudige begeerte: nieuwgierigheid</i> [54-58]	247
<i>Drievoudige begeerte: pronkzucht</i> [59-64]	250
<i>Samenvattende terugblik</i> [65-66]	253
<i>Wie bemiddelt tussen God en mens?</i> [67-70]	255
Boek 11	258
<i>De tong als pen</i> [1-4]	258
<i>Hoe zijn hemel en aarde gemaakt?</i> [5-8]	260
<i>Scheppen met het woord?</i> [9-11]	263
<i>Wat deed God vóór de schepping?</i> [12-16]	265

<i>Wat is tijd? [17-18]</i>	267
<i>Tijd ervaren en tijd meten [19-25]</i>	268
<i>Drie tijden? [26-28]</i>	272
<i>Wezen van tijd [29-33]</i>	274
<i>Tijd meten in het geheugen? [34-38]</i>	277
<i>De tijd als schepping gekend door God [39-41]</i>	280
<b>Boek 12</b>	282
<i>Op zoek naar de hemel [1-2]</i>	282
<i>Onzichtbaar en ongeordend [3-8]</i>	283
<i>De hemel van de hemel [9-13]</i>	286
<i>Hemel en aarde geschapen [14-17]</i>	288
<i>Verschillende interpretaties [18-22]</i>	290
<i>Hemel en aarde: verschillend uitgelegd [23-26]</i>	293
<i>De Schrift verschillend uit te leggen [27-31]</i>	295
<i>Waarheid in de ruimte van de liefde [32-38]</i>	299
<i>Rijkdom aan uitleg [39]</i>	304
<i>De schepping als een lied [40]</i>	305
<i>Veelstemmige harmonie [41-43]</i>	307
<b>Boek 13</b>	309
<i>Het bestaan te danken aan Gods goedheid [1-5]</i>	309
<i>Schepping door de Drie-ene [6-12]</i>	312
<i>Een drieslag in onszelf: zijn, weten, willen [13]</i>	315
<i>De schepping als allegorese van de kerk [14-15]</i>	316
<i>De Schrift als firmament van gezag [16-19]</i>	319
<i>Bitter water vol ongeloof [20]</i>	321
<i>Vruchtbare aarde [21-23]</i>	321
<i>Lichten aan de hemel tot licht op de aarde [24-25]</i>	323
<i>Kruipende dieren en vogels [26-28]</i>	325
<i>Levende ziel [29-31]</i>	326
<i>Gods beeld en gelijkenis [32-34]</i>	328
<i>Gods zegen [35-36]</i>	331
<i>Groeien en tabrijk worden [37]</i>	332
<i>Vreugde van het geven [38-42]</i>	333
<i>Alles heel goed [43-49]</i>	336
<i>De zevende dag [50-53]</i>	341

**Registers**

a. op bijbelplaatsen

343

b. op auteurs

351

# Inleiding

De *Belijdenissen* van Augustinus worden algemeen gezien als een hoogtepunt in zijn omvangrijke oeuvre. Door de eeuwen heen tot op de dag van vandaag spreekt het werk lezers aan door de openheid waarmee hij daarin schrijft over zijn persoonlijke geloofsgeschiedenis, het geestelijk inzicht dat erin naar voren komt en de literaire kwaliteit ervan. We leren bisschop Augustinus kennen als zoekende mens en gelovige. In de *Belijdenissen* roept Augustinus zijn lezers op om zich te bezinnen op fundamentele waarden van de christelijke traditie: opstaan voor Gods waarheid en genade.

## Augustinus

Augustinus werd geboren in 354 te Thagaste, nu Souk Ahras in Algerije. Hij stierf in 430 in de havenstad Hippo Regius, nu Annaba, eveneens in Algerije, waar hij toen 35 jaar bisschop was geweest.<sup>1</sup> Augustinus bracht zijn hele leven door in Afrika, met een onderbreking van vijf jaar. In 383 vertrok hij uit Carthago om in Rome les te gaan geven. In zijn *Belijdenissen* vertelt Augustinus waarom hij deze keuze maakte, wanneer hij uitweidt over het onbeheerste gedrag van de studenten in Carthago: ‘Zonder blikken of blozen komen ze binnenvallen en met een doller kop verstoren ze de orde die iedereen met zijn studenten heeft afgesproken om goed te kunnen werken.’<sup>2</sup> Hij had gehoord dat de studenten in Rome meer gedisciplineerd waren. Maar die bezorgden hem een andere teleurstelling. Het was in die tijd gebruikelijk dat studenten aan het eind van een bepaalde termijn hun lesgeld aan de docent betaalden. De studenten in Rome hadden een manier gevonden om zich daaraan te onttrekken. Tegen de tijd dat er betaald moest worden, spraken ze

1 Over het pastoraat van Augustinus zie Van der Meer 1947, 2008<sup>4</sup>. Volledige bibliografische informatie vindt men in de literatuuroverzichten achter deze inleiding.

2 *Confessiones (Conf.)* 5,14.



met elkaar af om gezamenlijk naar een andere leraar te gaan.<sup>3</sup> Toen in Milaan de hoge overheidsfunctie van stadsretor beschikbaar kwam, een soort hoogleraar welsprekendheid, hoefde Augustinus dan ook niet lang te aarzelen. Uit eigen beweging solliciteerde hij naar deze post en verhuisde van Rome naar Milaan.

Daar leerde hij bisschop Ambrosius kennen die een beslissende invloed zou hebben op Augustinus' besluit om zijn wereldse carrière op te geven en zich te laten dopen. In de herfst van het jaar 386 trok hij zich met zijn moeder, zijn zoon en enkele vrienden terug op een landgoed Cassiciacum in de buurt van Milaan. Na Augustinus' doop in de Paasnacht van 387 besloot de groep om terug te gaan naar Afrika en daar de levenswijze voort te zetten waar zij in Cassiciacum mee begonnen waren: een leven in gemeenschap, gewijd aan bezinning, studie en gebed. Maar toen ze daar aangekomen waren, werd Augustinus al na enkele jaren in Hippo Regius gevraagd om priester te worden en enkele jaren daarna ook bisschop.

Noord-Afrika maakte in die tijd deel uit van het Romeinse Rijk. De christenen hadden geen eigen scholen en Augustinus genoot toen hij jong was hetzelfde onderwijs als zijn heidense leeftijdgenoten. Ze deelden dezelfde taal en dezelfde wereldlijke cultuur met dezelfde carrièreperspectieven. In die laatromeinse tijd behelsden vorming en opleiding inhoudelijk vooral taal en literatuur, de praktische oefeningen waren gericht op welsprekendheid. Het ideaal was het kunnen spreken en schrijven zoals de klassieke schrijvers, die hadden geleefd in de eeuwen rondom het begin van de christelijke jaartelling. Veel leerlingen kenden aanzienlijke gedeelten van oude schrijvers zoals Cicero (106-43), Vergilius (70-19), Sallustius (86-35) en Terentius (195-159) uit het hoofd. De ouden stonden model voor het zich goed kunnen uitdrukken, tot op het hoogste niveau. Ze vormden een bron van inspiratie, niet alleen literair maar soms ook religieus. Allegorische interpretaties waren niet zeldzaam. Begaafd als hij was, heeft Augustinus deze Latijnse, literaire cultuur van harte ingedronken. Dat was ook wat zijn ouders wilden. Zij waren niet rijk, maar hadden er alles voor over om hun zoon te laten studeren. Toen de financiële middelen ontbraken en Augustinus zijn studie moest opgeven, sprongen anderen bij zodat hij een jaar later zijn

3 Vgl. *Conf.* 5,22.

## Boek 4

*Op een verkeerd spoor*

‘Een tijd  
van misleid  
worden en  
misleiden’

[1] Deze periode van negen jaar, van mijn negentiende tot mijn achtentwintigste, was voor mij een tijd van misleid worden en misleiden, van onecht zijn tegenover mezelf en tegenover anderen in mijn ambities en bij mijn plezier, in het openbaar bij mijn lessen in de vrije kunsten en op persoonlijk vlak onder het mom van religie. Op het ene vlak was ik trots, op het andere bijgelovig en in allebei onecht. Aan de ene kant was ik uit op de lege roem van het publiek - applaus in het theater, bij een voordrachtwedstrijd, bij een prijsvraag voor een krans van stro, nietszeggende show en onbeheerst genieten - en aan de andere kant wilde ik gereinigd worden van die smetten en nam ik allerlei etenswaar mee voor de zogenaamde uitverkorenen en heiligen. Daar moesten zij dan in de werkplaats van hun maag voor mij engelen en goden van maken om mij te bevrijden!<sup>1</sup> Hier liep ik achteraan en deed ik aan mee, samen met mijn vrienden, die door mij en samen met mij op het verkeerde spoor waren gezet.

Laat ze hier maar mee lachen, de zelfverzekerden, die u, mijn God, nog niet voor hun eigen bestwil op hun gezicht hebt laten gaan om hen klein te krijgen. En laat mij, tot uw eer, ook de daden belijden waar ik in uw ogen geen eer mee inleg. Laat mij dat maar doen, vraag ik u, en sta mij toe met mijn herinnering van nu de paden van toen na te gaan, mijn dwaalwegen, als een offer van jubel voor u.<sup>2</sup> Zonder u ben ik voor mijzelf toch alleen maar een gids naar de afgrond? En als het mij goed gaat, wat ben ik dan? Gewoon een kind dat uw melk drinkt<sup>3</sup> en geniet van u, voedsel dat niet vergaat!<sup>4</sup> En wat ben jij, mens, de mens die jij bent? Laat de sterken en machtigen me maar uitlachen. Zwak en arm als ik ben, belijd ik u.<sup>5</sup>

1 Over deze praktijken zie de aantekening bij *Conf.* 3,18.

2 Vgl. Ps 27,6-7.

3 Vgl. Js 60,16.

4 Vgl. Joh 6,27.

5 Vgl. 1 Kor 4,10.